

byly rozděleny do následujících tematických celků: historie 18. století, řecká diaspora, antropologie, církevní historie, knihy a rukopisy, lingvistika, literatura 19. století, teorie literatury, historie 19. a 20. století, jazyková otázka, literatura a multimédia, literatura 20. století, řecko-rumunské vztahy, divadlo, překlad, vztahy řecké kultury jinými kulturami, ženská literatura, kavafisovská studia a konečně řecká literatura versus jiné umělecké žánry.

Celou konferenci uzavřela valná hromada společnosti, jež zvolila nové představenstvo. Mandát k vedení společnosti dostal na další čtyři roky dosavadní předseda profesor Konstantinos Dimadis z Freie Universität v Berlíně. Na valné hromadě zazněly též návrhy na změny pro příští konferenci, která se bude konat opět za čtyři roky. Téma by mělo být pro příště poněkud užší a měl by se též snížit počet přednášejících ve prospěch počtu „pouhých“ posluchačů.

Většina příspěvků, jež byly na konferenci předneseny, je zveřejněna na internetových stránkách Evropské společnosti novořeckých studií na adrese www.eens-congress.eu, stejně jako podrobný program konference. Připravují se rovněž tištěná praktika z konference, s jejich vydáním se počítá na léto příštího roku.

Markéta Kulhánková

ANGELIDI, CHRISTINE [ED.]. *Byzantium matures. Choices, sensitivities, and modes of expression (eleventh to fifteenth centuries)*. Athens: The National Hellenic Research Foundation, 2004, 339 s. ISBN 960-371-026-1

Sborník obsahuje texty příspěvků ze symposia *Αφύπνιση των αισθήσεων και προσωπικές προτιμήσεις (Probuzení emocí a individuální preference)*, organizovaného Centrem byzantských studií při řeckém Národním výzkumném ústavu (Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών) a konaného v listopadu roku 2000 v Aténách.

Osmnáct příspěvků (většinou v angličtině a řečtině, jeden francouzsky) řeckých i zahraničních byzantologů se různými způsoby dotýká typologických změn patrných v byzantské kultuře a civilizaci od 11. století do zániku říše. Jde především o projevy vznikajícího a sílícího vědomí individuality jak v umění, tak v běžném životě.

Výtvarnému umění se věnuje Anthony Cutler v příspěvku *Change and causation in Byzantine art*. Zkoumá změny ve výtvarné technice, kterými se ve 12. století projevuje snaha o tělesné vyjádření pocitů. Odpoutávání od kolektivního a neosobního a směřování k individualismu není podle něj v byzantském umění této doby ještě zdaleka dokončeno. Titos Papamastorakis hledá rysy individualismu v estetických preferencích byzantských sběratelů umění – Michaela Psella, Isaaka Angela a Theodora Metochita.

Studie Marie Panayotidi se zabývá vyobrazením různých donátorů ve čtyřech chrámech ze 12. století a ukazuje, jak nejen tato vyobrazení, ale celá ikonografická výzdoba chrámů odráží osobní pohled donátorů na teologické, společenské a politické otázky doby. Ilias Anagnostakis a Titos Papamastorakis přispěli do sborníku studií o zobrazování opilého Noeho v byzantském umění. Sledují v ní cestu od naprostého pohrdání čímkoli tělesným až k zobrazení nahoty a prolínání diónýsovské a biblické tradice ve znázornění opilosti.

Architekturu a literaturu spojuje ve svém textu Tasos Tanoulas, který v textech 11.–15. století zkoumá jednak architektonické metafory v řečnictví, jednak *ekfraseis* popisující architektonické skvosty.

Pět příspěvků se věnuje novým trendům a tématům v literární tvorbě. Panagiotis Agapitos při srovnání milostných románů komnénovské a palaiologovské epochy konstatuje změny v narativní struktuře i v obsahu. Dochází k závěru, že romány 12. století nebyly částí širšího vývoje žánru a představují jistý experiment v rámci určitých literárních kruhů. Naproti tomu „otevřenější“ romány století 14. překonaly úzké hranice jedné společenské vrstvy a připravily podmínky pro překlady francouzských, italských a osmanských erotických vyprávění do řečtiny.

Elisabeth Jeffreys srovnává zachycení ženské senzibility ve dvou literárních žánrech 12. stol. – příležitostných básních a milostných románech. Dokazuje, že ač je v těchto dílech ženským pocitům věnována nezanedbatelná pozornost, jsou líčeny zprostředkovaně mužským pohledem, tedy tak, jak si muži-autoři ženské city představují.

Cesty, jimiž se individuální identita vyvíjela v narativních a interaktivních žánrech 12. století, zkoumá Margaret Mullet. Zabývá se klášterními *typiky*, životy svatých a epistolografii. Individuální prvky v těchto žánrech se dají postihnout jen na základě srovnání s jinými reprezentanty stejných žánrů. Mullet dochází k závěru, že vynořování skutečné individuality ve 12. století v Byzanci je značně pochybné, a konstatuje, že „*identity was constructed .... on the basis of similarity, of typology and metaphor*“ (s. 144).

Na třech příkladech z historiografických a autobiografických textů od poloviny 12. do poloviny 15. století zkoumá Martin Hinterberger fungování a vnímání závisť v horních vrstvách byzantské společnosti. Jeho analýza ukazuje, že význam slova „závisť“ ani její projevy se od byzantských časů příliš nezměnily. Konečně Jakov Ljubarskij zkoumá ironické prvky v historickém díle Nikety Choniata.

Dva příspěvky ze sborníku jsou z oblasti filozofie: Stratis Papaioannou se zabývá fungováním a úlohou miméze v rétorice a filozofii Michaela Psella. Katerina Ierodiakonou analyzovala byzantská scholia k Aristotelovi a poukazuje na snahu komentátorů zdůraznit vlastní individuální interpretační přístup, která je patrná od 11. století a projevuje se mimo jiné v použití *ich-formy*.

Spyros Troianos studoval používání latiny v různých právnických textech 11. a 12. století. Dokazuje, že různá míra užívání latinských termínů nebyla dána větší či menší znalostí latiny (jež byla ostatně mizivá), ale právě individuální volbou stylu u každého z autorů.

Paris Gounaridis analyzuje jeden z příkladů individuálního výběru ze 14. století – případ státníka a literáta ze 14. století Demetria Kydona a jeho inklinace k latinské kultuře.

Důkazy rozvíjejícího se důrazu na individualitu v běžném životě Byzantinců podávají dvě studie o zvyklostech v oblékání: Pari Kalamara se zabývá prvotními projevy módy v 11. století a Tonia Kiousopoulou na pestrosti v oblékání ve 14. a 15. století ukazuje přechod od strnulého systému určeného společenskou hierarchií k uvolněnější a pestřejší skutečnosti osobních preferencí.

Další studií vycházející z každodenního života je článek Nicolase Karapikadise o „slušném chování“. Tendenci určovat přísné hranice dovoleného tělesného chování interpretuje autor jako důkaz pozvolného odklonu od pohrdání tělesnou schránkou.

Maria Gerolymatou analyzuje informace z právnických i literárních pramenů dokazující, jak ekonomický rozkvět už v 11. století poskytl vhodné podmínky pro import a oběh luxusního zboží. Jeho rozšíření na trhu uspokojovalo různé individuální požadavky spotřebitelů, které se na druhou stranu díky této dostupnosti stupňovaly.

Jako nevýhoda recenzovaného sborníku se může zdát příliš dlouhé období, které zahrnuje, stejně jako tematická nevyhraněnost. Editorka však v předmluvě zdůrazňuje, že celá konference vycházela především z nutnosti položit určité otázky, a měla tak být ze všeho nejvíc počátečním impulsem pro rozvinutí a pokračování vědecké diskuse o zrození individuální optiky a osobních preferencí v pozdní Byzanci. Závěry otíštěných studií jsou ostatně zřídka protichůdné. Například dobře ukazuje, že zatímco v 11. a 12. století bylo vyjádření individuality v umění skutečně v zárodečné fázi (viz např. Mullet, Jeffreys či Cutler), ve století 14. už byla byzantská společnost na víceméně svobodné projevení individuality připravena (Gounaridis či Kiousopoulou).

Síla podobných publikací konec konců nespočívá tolik jejich celkovém působení, ale daleko víc v kvalitě jednotlivých příspěvků. A ta je v tomto případě nesporná.

Markéta Kulhánková